

SIMPOZIJ OBDOBJA 37: Starejši mediji slovenske književnosti: Rokopisi in tiski, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik, 15.–16. november 2018

V organizaciji Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik so se odvila 37. Obdobja. Predsedovala sta jim Urška Perenič in Aleksander Bjelčevič. Simpozij je s temo, artikulirano z naslovom *Starejši mediji slovenske književnosti: Rokopisi in tiski*, vsebinsko nadaljeval in sveže dopolnjeval 36. Obdobja, ki so bila posvečena rokopisom slovenskega slovstva od srednjega veka do moderne in so potekala v soorganizaciji z Inštitutom za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU. Na 37. srečanju je bilo predstavljenih 28 referatov, zbornik pa prinaša 30 referatov 31 avtorjev. Referati so bili razdeljeni v deset skupin, med seboj ločenih z diskusijskimi intervencijami, skupine pa so bile razporejene v šest tematskih sekcij. Referenti so zaradi učinkovite organizacijske strukture simpozija imeli dovolj časa za temeljito predstavitev svoje teme, ker pa se je simpozij izognil tudi vzporednim sekcijam, so lahko prisostvovali vsem predstavitev. To je omogočilo plodovitejšo diskusije.

Urška Perenič je v govoru ob svečanem odprtju izrazila upanje, da bi simpoziju uspelo preseči »stališče o pozitivističnem drobnopisju (tudi drobnjakarstvu) v slabem pomenu te besede« in bi do izraza prišlo, kako pomemben je za literarne zgodovinarje »žlahten stik z gradivom«. ¹ Produktivnost in inovativnost odnosa do gradiva, ki so ga izkazali simpozijski prispevki, lahko res označim s pridevnikom »žlahten«, vendar le v primeru, da ga poskusim prej vsaj približno definirati. Dušan Pirjevec je kmalu po izidu prvega slovenskega prevoda *Filozofije umetnosti* Hippolyta Taina opozoril, da je lakonični vzklik »Faktografija!«, ki je pogosto namenjen literarni zgodovini, »sem pa tja že neodgovorno omalovaževanje« in nepotreben »pejorativni epiteton«. Taina je pred tovrstnimi napadi branil, ker je ugotovil, da pri njem ne gre zgolj za »hipertrofijo nevažnih podatkov«, temveč so ti podatki izbrani na podlagi posebnega »naziranja o predmetu lastne znanosti« oz. »sistema vrednotenja«, ki je pač lahko »slabši ali boljši«. ² Jasno je, da so »naziranja o predmetu lastne znanosti«, ki jih gojijo udeleženci simpozija, radikalno drugačna od tistih, ki jim je bil zvest Taine. V poročilu bom izpostavil nekaj elementov njihovih »naziranj« in poskušali pokazati, zakaj so v kontekstu literarne vede produktivna.

Kot osišče takšnih naziranj izpostavljam vprašanje kriterijev selekcije predmeta literarne vede. Ena izmed žlahtnosti simpozijskih prispevkov je gotovo prevpraševanje starih literarnovednih epistemoloških predsodkov. Matija Ogrin je v predstavitvenem nagovoru prejšnjih Obdobj, ki so bila posvečena analizi rokopisov, opozoril, da je bilo »resnično življenje rokopisne kulture slovenskega slovstva [...] mnogo bolj razvejano in obsežno, kakor so nam ga predstavile literarne zgodovine 20. stoletja s svojim nekoliko zoženim vidnim poljem«. Mnogo rokopisov je domača literarna veda v preteklosti slabo

¹ Urška Perenič, Od rokopisa k tisku, od tiska k rokopisu, *Obdobja 37: Starejši mediji slovenske književnosti: Rokopisi in tiski*, Ljubljana, Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik, 7–11.

² Dušan Pirjevec, Taine in njegova Filozofija umetnosti, *Naša sodobnost* 4/7-8 (1956), 582–85.

obdelala ali celo spregledala, ker niso bila združljiva z njenimi tedanjimi načeli. Literarni zgodovinarji so bili »neprimerno bolj pozorni na zgodovino tiskane knjige kakor na zgodovino rokopisne knjige. Na rokopise so gledali s svoje sodobne perspektive kot na sekundarne, privatne zapiske brez pomena za skupni prostor slovenskega jezika, literature in kulture«, čeprav je bil dolgo obdobje prav rokopis »ključni nosilec slovenske besede«.³

Sprememba epistemologije, ki se kaže v novih paradigmah, je torej odprla obzorja literarne vede in legitimirala nekoč manj opazno ali celo neprimerno gradivo. 37. Obdobja so razširitvi obzorja literarne vede na rokopisno kulturo iz prejšnjega simpozija dodala še dve pomembni razširitvi. 1) Prva je razširitev na kompleksno področje vzajemnih odnosov med rokopisno kulturo in kulturo tiska. 2) Druga je razširitev na še vedno sorazmerno spregledano področje različnih vrst tiskanih medijev in t. i. drobnega tiska. Na simpoziju so mesto dobili npr. letaki, oznanilne knjige, pisma, glasila, razglednice, periohe/sinopse, poslušali smo tudi o žanrih kolportražnega in dnevniškega romana. Tovrstno gradivo si je včasih morda lažje kot v literarni vedi izborilo mesto v vedah z drugačnimi epistemološkimi predsodki, kot sta npr. folkloristika ali umetnostna zgodovina. Sodelovanje več ved na simpoziju je zato lahko služilo premisleku o starejših načelih selekcije raziskovalnega predmeta vsake izmed njih in širilo obzorja literarne vede.

Primeri takšnih »intervencij od zunaj«, ki omogočajo širitev selekcijskih principov literarne vede ob sodelovanju z drugimi vedami, so bili: hispanistični poseg Maje Šabec (Španska pisma Marka Antona Kappusa) in Barbare Pregelj (Leteči verzi: letaki v starejši slovenski in španski književnosti), germanistični poseg Gregorja Schwinga (Lesen im Café (mit Walter Benjamin): Anmerkungen zur »Straßentauglichkeit« der Literatur um), glasbenonarodopisna posega Marije Klobčar (»O poslušajte eno grozovitno zgodbo«: pesemski letaki z osupljivimi novicami) in Marjete Pisk (Zbirke »mrtvečih pesmi«: iz rokopisnih v tiskane zbirke ali obratno?), jezikoslovno-zgodovinska posega Theodorja Domeja (Paradoks jezikovne politike v obdobju razsvetljenega absolutizma ob primeru prevajanja patentov v slovenščino) in Vinka Skitka (Oznanilne knjige župnij v 19. stoletju na območju jugovzhodne Koroške), makedonistični poseg Namite Subiotto (Prevajalski in leksikografski podvig Štefana Kociančiča na relaciji makedonščina-slovenščina), tipografski poseg Petre Černe Oven (Nove črke za novo dobo: univerzalna abeceda Jožefa Poklukarja), klasičnofilološki poseg Mateja Hriberška (Rokopis frančiškanske kronike Mavra Fajdige (1777)), hrvatiški poseg Marka Ljubešiča (Stariji mediji u suvremenoj nastavi materinskoga jezika), umetnostnozgodovinski poseg Barbare Peklar (*Vera icon*: vprašanje medija in *mimesis*) pedagoška posega Milene Mileve Blažić (Kosovelov rokopisni prevod Andersenovih pravljic) ter Janje Batić in Dragice Haramija (Cankar v stripu: *Hlapci*).

Še en način, kako je bil revidiran predmet »domače« literarne vede, izhaja bolj direktno iz osnovne problemske zastavitve simpozija, ki se nanaša na vprašanje součinkovanja kulture tiska in rokopisne kulture. »Ker pojav novih medijev (konkretno: knjigotiska)

³ Matija Ogrin, Rokopisi slovenskega slovstva kot nov in bogat raziskovalni predmet, *Obdobja 36: Rokopisi slovenskega slovstva od srednjega veka do moderne*, Ljubljana, Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik, 9.

ne pomeni zatona prej dominantnih medijev«, je torej zgodovina slovenske književnosti polna prežitkov rokopisne kulture v kulturi tiska in obratno, vplivov tiskanih besedil na rokopise (Perenič, 7).

V to kategorijo revizije spadajo referati Urške Perenič (*Beatin dnevnik* Luize Pesjak: medialni vidiki), Mirana Hladnika (Kolportažni roman na Slovenskem), Monike Deželak Trojar (Vloga perioh ali sinops za rekonstrukcijo dramske ustvarjalnosti ljubljanskih jezuitov v zgodnjem novem veku), Barbare Pregelj (Leteči verzi: letaki v starejši slovenski in španski književnosti), Martine Potisk (Slovenska umetniška razglednica s preloma 19. stoletja in njena literarna intenca), Irene Avsenik Nabergoj (Glasbeni tiski in rokopisi na literarna besedila Ivana Cankarja: povest *Hlapec Jernej in njegova pravica* v uglasbitvi Karola Pahorja), Matije Ogrina (Rokopis kot preoddaja slovenske tiskane knjige: primer Črnovškega rokopisa), Katarine Jaklitsch Jakše (Pregled tiskanega gradiva frančiškanske knjižnice v Novem mestu v 19. stoletju), Marije Stanonik (Dijaška rokopisna glasila iz NUK 1861–1960), Toneta Smoleja (Rokopis najstarejšega doktorata v slovenščini), Petra Scherberja (Cankarjeva pisma v kontekstu njegovega celotnega opusa: nove oblike in možnosti elektronskih pisem), Zarje Franciške Gošnik (Zapuščina Ane Lušin in njena korespondenca s Cankarjem), Mojce Smolej (Od rokopisa do Zbranih del: kompozicija odstavkov pri Ivanu Cankarju), Irene Avsenik Nabergoj (Glasbeni tiski in rokopisi na literarna besedila Ivana Cankarja: povest *Hlapec Jernej in njegova pravica* v uglasbitvi Karola Pahorja), Herte Maurer-Lausegger (Avtografi ljudskih iger Andreja Schusterja-Drabosnjaka, *eniga pavra v Korotane*), Irene Orel (Jezikovne spremembe v izdajah prve slovenske posvetne pesniške zbirke Valentina Vodnika (1806) in prve povesti Janeza Ciglarja (1836) v 19. stoletju) in Metoda Čeparja (Sklanjatev samostalnikov v delu Adama Bohoriča *Otrozhia tabla* iz leta 1580).

Ni treba posebej poudarjati, da so se avtorji posvetili tudi bolj specifičnim raziskovalnim vprašanjem, npr. kako literarna dela, kot je dnevniški roman, premišljajo svoj okvirni medij, tj. dnevnik, kako naj se posebnosti pisem, ki bi bile razvidne samo v faksimilih, obravnavajo/prikažejo v elektronskih izdajah, kakšen je odnos med posnemanjem in ustvarjanjem v kontekstu srednjeveškega pojmovanja *mimesis* itd.

Kljub mnogim inovativnim postopkom obravnave gradiva na simpoziju ta »na področju tiskanih medijev in drobnega tiska denimo ni uspel spodbuditi obravnave koledarjev, knjižnih oglasov, (knjižničnih, društvenih, zasebnih) seznamov, katalogov, ki so lahko uporaben repertorij za preučevanje recepcije slovenske književnosti.« Še eno spregledano področje tiskovin so »revije, časopisje in časniki v drugih jezikih (nemščina, francoščina, italijanščina), ki so izhajali bodisi na Slovenskem bodisi na tujem in so bili pomembni za razvoj slovenske literarne kulture«. (Perenič, 10) Gradiva za bodoče obravnave je torej več kot dovolj.

Blaž Kavšek
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
blaz.kavsek@ff.uni-lj.si